

КАТЭГОРЫЯ НАЗОЎНІКА Ў ГАЛІНЕ СТВАРЭННЯ ЭМАЦЫЯНАЛЬНАСЦІ Ў ПАЗЭІІ Т. БОНДАР І Я. ЯНІШЧЫЦ

І.С. Нікалаева

Жан Полан адзначыў: “У жанчыны ўсё сэрца, нават галава”. І сапраўды, асабліва гэта адчуваеш, калі чытаеш радкі жаночай паэзіі. Калі таленавітая жанчына бярэ ў рукі пяро і пачынае адлюстроўваць на паперы свае думкі і пачуцці, свае мары і жыццё, менавіта тады нараджаецца сапраўдная паэтычная мелодыя кахання, шчасця, радасці і адначасова смутку, болю, адчаю. Перад вачыма кожнага з нас, чытачоў, паўстае вобраз дарагой сэрцу жанчыны: ці каханай, ці то маці, ці то сястры, ці жонкі, бабулі ці дачкі. Бо кожны верш жанчыны-паэткі – гэта кропля кожнай жаночай душы.

Мы не аднойчы чулі, што жанчыны жывуць больш пачуццямі, чым розумам, што яны больш імпульсіўныя, эмацыянальныя і тэмпераментныя. Так, гэтым і абгрунтоўваецца тое, што і маўленне ў жанчыны больш эмацыянальнае, экспрэсіўнае, вяркім інтанацыйным афармленнем. Таму ў жаночай паэзіі пераважае колькасць ужытых лексем са значэннем эмацыянальнага і псіхічнага стану чалавека, прычым гэтыя лексемны даволі разнастайныя як па

форме, так і на зместу. Адна з аспектаў гэтай вышывы мы і разгледзім у нашым даследаванні на прыкладзе вершаў інтымнай лірыкі дзвюх выдатных беларускіх паэтак, што заўсёды захаплялі сваёй пчырасцю, адкрытасцю, пяшчотай і лірычнасцю, – Таісы Бондар і Яўгені Янішчэц.

Моўныя сродкі, што насычаюць выключна цудоўныя вершы паэтак, вельмі яскравыя, каляровыя, выразныя і паліфанічныя. Як і ўсе гаворачыя, на граматычным узроўні жанчыны карыстаюцца рознымі часцінамі мовы. Нас у дадзены момант больш цікавяць лексемы-назоўнікі, што маюць значэнне эмацыянальнага і псіхічнага стану, бо гэта найбольш вялікая па колькасці граматычная група, якая ў сваю чаргу мае свае прыватныя класіфікацыі і адметнасці:

I. Усе назоўнікі, якія называюць эмоцыі і псіхалагічны стан чалавека, па значэнні падзяляюцца на:

1) словы, якія называюць адмоўныя эмоцыі і іх адценні: *Спалох тваіх вачэй сказаў мне больш, чым словы [1, с. 9] Тваёй пакуты ў селіца прычына, тваіх скупых і неабачных слёз, – я возера з зялёнымі вачыма, агромленая галька ў высакос. [2, с. 53]*

2) словы, якія абазначаюць станоўчыя эмоцыі: *Веру ж абернецца светам свята кахання майго... [1, с. 6] Бярэш мяне, палоніш зноў, матрыярхат прыроды. Ты ў буйнай квецені садоў – пара любові й згоды. [3, с. 63]*

Як мы ўжо адзначылі, граматычная група назоўніка найбольш шырока прадстаўлена ў мове паэзіі. Нават складаюцца цэлыя сінанімічныя рады: журба, самота, смуга, жалоба, жаль, смутак, жальба, гора, сум; прычым кожная з гэтых лексем мае сваё адценне і “характарызуецца рознай інтэнсіўнасцю” [4, с. 23] Акрамя сінанімічных радоў, нярэдка можна вылучыць антанімічныя пары, якія змяшчаюць лексемы з палярнымі значэннямі: жорсткасць – пяшчота, радасць – смутак, каханне – нянавісць, плач – усмешка: *Усмешкай размалюю плач і атфутболу, быццам мяч... [1, с. 49] У душы – ні слязінкі, ні усмешкі, што вярнулі б яму мой давер... [1, с. 126]*

II. У сваю чаргу назоўнікі, што абазначаюць эмацыянальны і псіхічны стан паводле лексіка-тэматычнай прыналежнасці падзяляюцца на:

а) лексемы, якія выражаюць знешнія праяўленні эмоцый і пачуццяў (слёзы, плач, уздых, усмешка, крык...) *І згадвай – часцей і прасцей: усмешкай, слязою, напрокам [1, с. 21] Гатовая да ўсмешкі-запытання, да стоенай насмешкі з-за вугла, спазнала толькі я азы кахання? Ды і ў такім – няшчаснай не была. [2, с. 53]*

б) лексемы, якія называюць непасрэдна самі эмоцыі і пачуцці (шчасце, гора, радасць, сум...) *Што памяць? – патушаць гады, што радасць? – патухне да срэбра... [1, с. 21] Любоў, любоў... Мы клікаем любоў, не знаючы, якая гэта мука – распяць сябе і на крыжы, бязрука, чапляцца за жыццё няхітрых слоў. [5, с. 70]*

в) словы, якія перадаюць рысы характару чалавека, праз якія праяўляецца яго псіхічны стан (жорсткасць, рэўнасць, аптымізм) *Я дыханнем цябе абаўю, зберажы гэты промень і лета, і жаночую рэўнасць маю, за якой – чысціна на паўсвету. [2, с. 50]*

г) назоўнікі, якія пры дапамозе суфіксаў суб'ектыўнай ацэнкі характарызуюць эмацыянальны стан чалавека: *Старую памяць, што крадком змахне слязінку, і ўсміхнецца, і прыме, возьме з рук букецік сарваных мною васількоў*. [5, с. 21]

д) назоўнікі, што перадаюць пазвы асоб з адмоўнай або станоўчай характарыстыкай, якія ўжо па свайму значэнню маюць капацыйны аспект: *Пагроза ёсць. Яна да сценаў гэтых – Па злomu – перакінецца на нас, калек і дурняў, не патрэбных свету ні ў зжыты век, ні ў іншы, новы, час* [1, с. 79]

Такім чынам, ужо толькі па разнастайнасці адной граматычнай групы, прадстаўленай назоўнікамі, можна гаварыць аб вялікім жаночым таленце, які дае магчымасць нам ашынуцца ў пяшчотнай і лірычнай краіне жаночага сэрца.

Літаратура:

1. Бондар Т. Час душы, мой час вячэрні... – Мн., 1995.
2. Янішчэц Я. Вершы // Роднае слова. – Мн., 1998, № 4.
3. Янішчэц Я. Пара любові і жалю. – Мн, 1983.
4. Цікоцкі М.Я. Стылістыка беларускай мовы. – Мн., 1976.
5. Бондар Т. Адна. – Мн., 1989.